

Skepparmuseet på Gullholmen

Berättat för Göran Sändare av Sune Johansson

Den lilla ön Gullholmen ligger på västra sidan av Orust, och är ett av Bohusläns många fiskelägen. Redan på 1500-talet, på den norska tiden, kunde man i de norska domböckerna läsa om Gullholmen. Förmodligen är det ett av Bohusläns allra äldsta fiskesamhällen. Fiske och sjöfart har också under de senaste 500 åren haft en helt dominerande inverkan på öns utveckling.

Tätt, tätt ligger de vackra trähusen på denna lilla klippa i yttersta havsbandet. Här bodde förr skeppare, sjömän, fiskare och lotsar, men i dag är många hus endast bebodda sommartid av väl-situerade fastlänningar. Redan för mer än femtio år sedan hade fraktskutorna och fiskebåtarna gradvis försvunnit, och i hamnen trängs nu i stället en flotta av fritidsbåtar. Ön har blivit en turistattraktion av stora mått och många tar färjan från Tuvesvik för att vandra omkring i de trånga passagerna mellan de pittoreska husen på Gullholmen och njuta av klipporna och utsikten på Hermanö.

De flesta av husen är byggda under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Då kunde många av skutskepparna och fiskarna, tack vare goda inkomster från framför allt makrillfisket, bygga sina egna hus. Det var dock skillnad på hus och hus. På några av byggnaderna ser man hela två skorstenar, och fyra spröjsade fönster på långsidorna, vilket var tydliga tecken på välstånd.

Andrietta och Albert Arvidsson. Foto Skepparmuseet.

Albert och Andrietta Arvidsson

En av dessa fiskare var Oskar Albert Arvidsson, född den 28 december 1865. Albert kom från en typisk sjömansfamilj som bott på Gullholmen i generationer. Hans far var fiskaren Olof Arvidsson och modern hette Anna Britta, född Jakobsdotter. En son, Arvid, och en dotter Justina, dör i unga år, men de fyra övriga sönerna i familjen går till sjöss och de blir alla sjöbefäl. År 1900 tituleras äldste brodern Jakob styrman, och de två mellanbröderna Mentor och Stefanus är sjökaptener. Yngste sonen Albert tar efterhand över faderns dörjebåt **Springaren**, och 1891 kan han till och med tituleras skeppsredare, eftersom han då tillsammans med Ferdinand Pettersson köper kuttern **Xantho** på 67,85 nettoton. Han seglar länge bästeman i **Xantho**, men år 1900 blir det en tvist mellan delägarna och **Xantho** säljs. I stället köper Albert samma år kuttern **Harold** som han sedan länge seglar med.

Kuttern **Harold**. Målning av Gustav Samuelsson. Original i Konstmuseet, Gullholmen.

Livet kunde vara hårt och oberäkneligt för många av familjerna. I en enkel fiskarfamilj föds en viss Ingeborg. Hon växer upp och förlovar sig med en trevlig ung man. Denne måste dock bli klar med sin lotsexamen innan paret får gifta sig. Ingeborg väntar i sex år, men strax före examen dör mannen i slaganfall. Ingeborg blir alldeles utom sig av sorg. Hon kan några år senare gifta sig med fiskaren Andreas Tobiasson. De får en son tillsammans, men sommaren 1869, medan Ingeborg är höggravid med andra barnet, omkommer Andreas under fiske i Nordsjön. Enligt vad som berättas i släkten hade Andreas fallit i sjön från lillebåten. Händelsen inträffade på Elofdagen den 30 juni. Andreas hade då ropat: "Släng e' åra te mej!" I likhet med alla andra fiskare var han förstås inte simkunnig. Man lärde inte barnen att simma, det skulle bara förlänga lidandet om man gick överbord. De övriga i fiskelaget kunde dock inte avvara åran i det hårda vädret, så Andreas sjönk. Ingeborg blev sålunda änka, och den 10 augusti 1869, sex veckor efter makens död, föder hon dottern Andrietta.

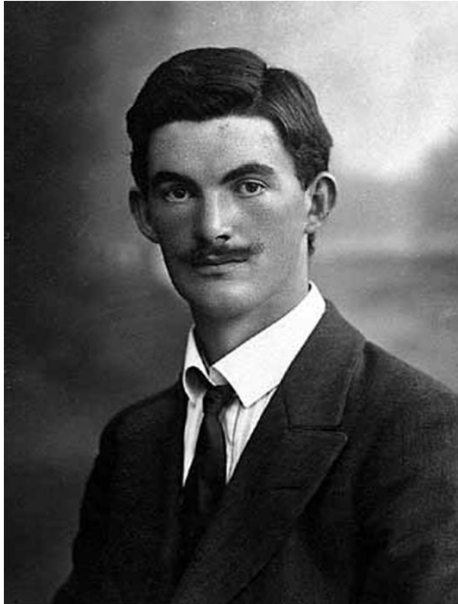
Albert var förstås ett gott parti, skeppsredare som han var, och han hade dessutom tjänat en hel del pengar på fisket. Det blir Andrietta som lyckas fånga Albert, och den 19 oktober 1893 står bröllopet mellan de två. Albert har samtidigt låtit bygga ett vackert skepparhus på Gullholmen där de nygifta flyttar in. I Bohuslän hade under 1800-talet en stark inomkyrklig väckelserörelse, schartuanismen, uppkommit. Speciellt bland fiskarbefolkningen var man mycket gudfruktiga och just på norra och västra Orust var rörelsen som starkast. Alla gick i kyrkan, och även den sociala uppdelningen var väldigt strikt. Konfirmanderna skulle sitta på förstabänk för att vara närmast prästen och altaret. Så satt lotsarna i andra kyrkbänken på höger sida, och i bänk nummer tre på höger sida satt Albert och hans familj. Det hade man gjort ända sedan kyrkan stod färdig år 1800. Andrietta kom från något mer påvra förhållanden och hennes förfäder hade därför suttit i bänk nummer sex. Det var väldigt noga med vem som skulle gifta sig med vem, och man kan därför undra över varför den välbärgade Albert valde den enkla Andrietta. Svaret kan möjligen finnas i att de var tvungna att gifta sig. Andrietta var nämligen gravid i tredje månaden vid bröllopet, och att få barn före giftermålet var ju närmast otänkbart.

Artur och Anna Arvidsson

Nu föddes i alla fall sonen Oskar Artur den 4 april 1894, och fyra år senare, den 18 september 1898, kom dottern Anna Osvalda Celina. Dessa bägge barn växte upp i en mycket sträng, strikt och religiös miljö. Fadern Albert låg ute till sjöss stora delar av året och därför var det mestadels modern Andrietta som kom att styra i det fina skepparhuset, och det gjorde hon med järnhand. Hemmet är verkligen präglad av religion, och både Albert och senare även Artur blir kyrkvårdar.

När sonen Artur växer upp är det självklart att han följer med fadern Albert på fisket med Harold. Bortsett från ett par år under första världskriget fortsätter de med nordsjödörjet långt in på 1920-talet. Att sjömän är vidskepliga är väl bekant, och en händelse under 1923 års maktilldörje på Doggers bankar visar på detta. Några besättningsmän på Harold har senare berättat att en svart havssula, en ungfågel, vid ett tillfälle då landade ombord på kuttern. Besättningen såg det som ett riktigt olycksomen, och bara några dagar senare insjuknade faktiskt Albert svårt. Han fick föras i land i Norge och transporterades sedan till Uddevalla lasarett. Där avled han den 21 september 1923. Dödsorsaken var magcancer.

Nu fick Artur ta över som skeppare på Harold, men i land var det mor Andrietta som styrde. Och det fanns ingen möjlighet att sätta sig upp mot henne. Både Anna och Artur fick noggsamt finna sig i vad modern bestämde. Artur hade en gång träffat en flicka i Danmark, och det hade gått så långt att hon fick följa med på Harold hem till Gullholmen. Men när mor Andrietta såg sonens sällskap gick hon fram, hälsade och sa: ”Tack för besöket”. Arturs flicka släpptes inte ens in i huset. Annars såg både Artur och Anna bra ut. Artur var dessutom en verkligt ståtlig man, han var över två meter lång. För Annas del var det otänkbart att hon skulle få gifta sig om inte den tilltänkte var åtminstone sjökapten! Båda barnen var kuschade av sin mor, och ingen av dem kom därför att gifta sig. Andrietta avled i mars 1941, men då var Artur och Anna båda över 40 år gamla.

Artur Arvidsson

Anna Arvidsson

Artur fortsätter att segla med **Harold** och kuttern förblir familjens inkomstkälla ända in på 1950-talet. På senare år är fraktfarten den huvudsakliga näringen eftersom man sedan länge slutat med makrilldörjet i Nordsjön. Anna står som huvudredare från 1933, och hon fortsätter dessutom att sköta hemmet i sin mors anda. Hela huset står i princip orört från tiden då föräldrarna bodde där. Inga utomstående släpptes in, åtminstone inte längre än till köket, där bud fick lämna varor m m. Enda undantaget kunde göras för prästen som någon enstaka gång fick komma in i salongen. Hela huset blev under åren alltmer fyllt med en otrolig mängd tidstypiska och fina kläder, möbler, prydnads- och hushållsföremål. Både pappa Albert och sonen Artur köpte gärna fina saker att ta med sig hem från de olika hamnbesöken i London, Lübeck och många andra ställen.

Skepparhuset på Gullholmen

På nedre plan ligger damernas avdelning. Här finns sommarköket, och här satt man och läste bibeln. Här finns också en kontorsavdelning för skötseln av fartygsaffärerna. På mellanplanet finns finrummen. De vackra takmålningarna är i original från 1893 och här finns också Gullholmens första bibel från 1734. Golven är täckta med engelska handmålade linoleummattor. På väggarna sitter Morrisontapeter, de som senare kom att bli Sanderson och slutligen Laura Ashley. De utsökta spetsgardinerna har också hängt för fönstren sedan 1893 och de har aldrig varit nedtagna eller tvättade! Persiennerna, de allra första i Bohuslän, sattes in omkring 1910 och de har varit nedfällna ända sedan denna tid. Det kom aldrig något solljus in i rummen! Det hände bara någon enstaka gång att man serverade en festmiddag i salongen, för övrigt stod allt stängt och ingen hade tillträde hit. Naturligtvis finns det också en orgel och en riktig radio, en av de allra första rörbestyckade och inte någon enkel kristallmottagare.

På övre planet eller vinden finns barnens och föräldrarnas sovrum samt förvaringsrum för kläder etc. Det behövdes mycket kläder på långresorna till sjöss och här finns fortfarande travar av ribbstickade långkalsonger och tröjor. Inspunnet i ullen finns dessutom kvinnohår. Då blir nämligen tyget lika varmt antingen det är torrt eller vått. Under det stora förvaringsskåpet för tröjorna och kalsongerna står en kista fylld med de vackraste spetsar. Det är Annas brudkista, den som aldrig kom till användning. Anna berättade själv på gamla dar om hur både mormodern, modern och Anna själv suttit och handarbetat: ”Där har jag och mamma och mormor virkat under alla år, te vecka nötta va’ de?”

Övre planet med klädförrådet. Foto 2015.

A Arvidssons stiftelse

Efter det att Artur gått bort 1965 satt Anna ensam i skepparhuset och hon hade ingen att prata med. Hon var för fin för att bjuda in någon eller inleda konversation med främmande människor. Det fanns heller inga släktingar. När hon någon gång gick ut kunde hon bege sig till handelsmannen, David Johansson. Då var hon alltid mycket fint klädd. Det fanns få damer som var klädda som Anna, och det var ytterligare ett tecken på att hon var annorlunda och kanske lite förmer än andra.

År 1978 drabbades Anna av en hjärnblödning och då kommer hon till Uddevalla lasarett. Innan hon lämnade sitt hem hade hon satt hänglås på alla dörrar i huset och dessutom dubbla lås på ytterdörren. Ingen utomstående skulle få komma in i huset. Efter det att hon vårdats på lasarettet en tid sade man till henne: "Ja, nu är fröken Arvidsson någorlunda återställd, så nu arrangerar vi hemtransport och ordnar med hemsamarit, så skall det nog bli bra." Då svarade Anna bara: "Det blir inget med det. Jag är gammal och nu tar ni hand om mig!" Anna var som alltid mycket bestämd och det gick inte att säga emot henne. Därför fick man ordna plats för henne på Henåns sjukhem och där blev hon kvar ända till sin död 1987.

En av de få som Anna hade förtroende för på Gullholmen var handelsmannen David Johansson. Hon fick höra att Davids son Sune var mycket intresserad av Gullholmens kulturarv och att han både var skolad och intresserad av det gamla skepparhuset. Sune samlade dessutom på konst och marina antikviteter. Därför tog hon från sjukhemmet kontakt med Sune. De diskuterade olika möjligheter för bevarande, och Anna sade: "Jag vill att huset och dess inventarier skall bli ett museum. Vi har samlat och 'sankat' (dvs samlat eller försakat) i 200 år." Sune bad att få lite betänketid, men efter några veckor hade han bestämt sig, och då dikterade Anna villkoren för stiftelsen till Orust Sparbank. Stiftelsen fick namnet Albert och Andriettas samt barnen Artur och Anna Arvidssons stiftelse. För, som Anna sa: "Detta är mammans och pappas hem!" Sune Johansson skulle vara ordförande och hans yngre bror Ingemar blev fastighetsförvaltare.

Sune Johansson med en modell av Harold. Foto 2015.

Förutom själva boningshuset finns också en sjöbod, och en annan bod inredd som skutmuseum, där Sune Johansson har samlat en otrolig mängd nautica, fiskeutrustning samt segelmakeri och tunnbinderi från Gullholmens storhetstid som fiske- och sjöfartssamhälle. Här får man en intressant inblick i både tunnbindarnas, hummerfiskarnas, handelssjömannens och fiskaränkornas vardagsliv i land och till sjöss. I 28 år har Sune nu guido i detta världsunika skepparhus som alltså i princip stått orört i över 100 år. Huset är öppet tisdag–söndag eftermiddagar under juli och augusti månad varje år och under övriga tider på förfrågan.

Information kan man även finna på hemsidan: www.skepparhuset.se